

Een goede rekenstart

EEN DOORGAANDE LIJN NAAR GROEP 3

De start in groep 3 wordt door veel kinderen als spannend ervaren. Met name de meer schoolse aanpak, waarbij leerlingen aan een eigen tafeltje zitten en langere tijd met verplichte opdrachten aan het werk zijn, maakt dat een deel van de leerlingen moeite heeft om te wennen aan het systeem in groep 3. Scholen kunnen hier de druk vanaf halen door een doorgaande lijn te realiseren, waarbij de ontwikkeling en de wijze waarop jonge kinderen leren leidend is. Hierbij moet zeker aandacht zijn voor leren vanuit spel.

STEL REKENDOELEN VAST

Het werken met de rekenmethode kost bij de start van groep 3 vaak veel tijd, maar die tijd is met name nodig om leerlingen te laten wennen aan het op een vast tijdstip werken in een boekje. Het aanbod en hetgeen leerlingen moeten kennen en kunnen is in de eerste periode voor veel leerlingen niet nieuw. In groep 3 bieden de rekenmethodes dan ook voldoende tijd en ruimte om meer aan te

sluiten bij de speelbehoeften van de leerlingen. Om dit te realiseren volgen hieronder een aantal tips en suggesties.

Stel vóór of meteen bij de start van het schooljaar eerst de doelen vast voor de periode tot de herfstvakantie: wat wil je dat de leerlingen in deze periode op het gebied van rekenen geleerd hebben? Om een goede beginsituatie voor de verschillende leerlingen vast te stellen is het aan te raden om dit samen met de leerkracht die de leerlingen in groep 2 heeft gehad te doen. Deze leerkracht heeft immers inzicht in de rekenontwikkeling van de leerlingen tot nu toe.

BEPAAL DE INSTRUCTIE

Als je leerlingen iets nieuws wilt leren zal er soms instructie nodig zijn en soms wil je hen ruimte geven om nieuwe dingen te ervaren of te ontdekken. Bepaal waar een vorm van (directe) instructie nodig is en voor welke doelen leerlingen meer baat hebben bij ervaren en ontdekken. Vergeet hierbij de beginsituatie van de leerlingen niet. Zowel de instructiebehoefte als de rekenontwikkeling van leerlingen is verschillend. De huidige rekenmethodes maken in het 1^e halfjaar nauwelijks onderscheid in de instructiebehoefte en het rekenniveau van leerlingen. Als leerkracht ben je verantwoordelijk voor het afstemmen op de onderwijsbehoeften van leerlingen en dat is zeker ook van toepassing in het 1^e halfjaar van groep 3.

Een voorbeeld

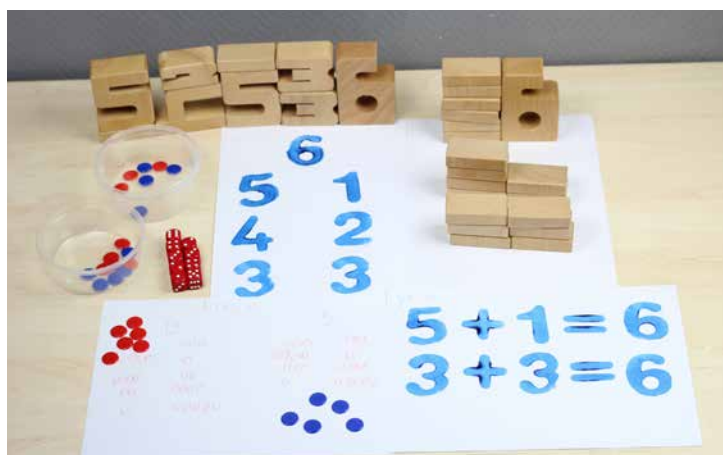
Het splitsen van aantallen is een rekenvaardigheid die bij de start in groep 3 veel aandacht nodig heeft. In de methoden wordt aangegeven hoe je dit als leerkracht klassikaal introduceert, bijvoorbeeld met knikkers en knikkerzakken, waarbij leerlingen een onzichtbare hoeveelheid moeten bepalen. Dan volgt er in de methode een verwerkingsactiviteit in het platte vlak, voor alle leerlingen op hetzelfde niveau en op dezelfde manier.

Door leerlingen (in tweetallen) zelf het materiaal te geven en te laten ontdekken op hoeveel verschillende manieren je de knikkers kunt splitsen, zal het beter beklijven. Als vervolgoopdracht kunnen leerlingen zelf de gevonden mogelijkheden tekenen. Leerlingen die het

aankunnen, kunnen ook de splitsingen in cijfers erbij schrijven of een splitspaal maken. Dit is een mogelijkheid om in niveau te differentiëren. De hoeveelheid knikkers die een tweetal krijgt, hangt van de beginsituatie van de leerlingen af. Dit is eveneens een vorm van differentiatie.

Tekst en foto's
Margreeth Mulder

De auteur is zelfstandig onderwijsadviseur (Instar Onderwijsadvies en Wizz-Scholing) en trainer/opleider bij Bureau Meesterschap Assen en het Menne Instituut.

ZORG VOOR EEN PASSEND AANBOD

Na het vaststellen van doelen en instructiebehoefte kun je het aanbod bepalen. Wat hebben leerlingen nodig aan aanbod en activiteiten om zich de doelen eigen te maken?

Activiteiten kunnen variëren, denk bijvoorbeeld aan: groepsactiviteiten, kleine kringactiviteiten, ontwikkelingsmaterialen, mogelijkheden voor ontdekken en toepassen in hoeken. Plan het aanbod niet *naast* de methode, maar maak ook keuzes *in* de methode door goed te kijken naar wat wezenlijk bijdraagt aan de rekenkennis en -vaardigheden van de verschillende leerlingen en door te schrappen wat daar niet aan bijdraagt. Het koppelen van cijfersymbolen aan aantallen is een belangrijk onderdeel bij de start in groep 3, maar veel leerlingen beheersen dit al omdat het een doel voor groep 2 is. De activiteiten die de methode hiervoor aanbiedt kosten vaak veel tijd omdat de leerlingen moeten wennen aan het werken in een boekje. Dat is jammer, omdat die tijd niet besteed wordt aan de rekenontwikkeling van de leerlingen. De tijd kan effectiever besteed worden door het doel zo nodig te herhalen met korte krachtige spellen of door aan een doel te werken dat beter aansluit bij de rekenontwikkeling. De bedoelde activiteiten uit de methode pas je aan op het niveau van de leerlingen of ze worden geschrapt.

Leerkrachten moeten hierbij oog hebben voor

differentiatie, want niet alle leerlingen hebben hetzelfde nodig. Wees niet bang om te schrappen, want voor de meeste leerlingen geldt dat ze in de loop van groep 3 beter in staat zullen zijn om op een soepele manier om te gaan met methodisch werk. Blijf altijd kritisch op het aanbod. Het uitgangspunt is steeds: wat draagt bij aan de rekenontwikkeling van de verschillende leerlingen en welke keuzes maak je daarom in en naast de methode.

VORMGEVEN VAN HET AANBOD

Op de meeste scholen wordt in groep 1 en 2 gewerkt met speel-werklessen, waarbij de leerlingen zelf keuzes mogen maken en langere tijd zelfstandig werken. Leerlingen hebben geleerd om te plannen via een planbord, kunnen omgaan met uitgestelde aandacht, langere tijd zelf aan één of meer opdrachten werken, zelf materialen pakken en opruimen en ze zijn in staat om zelfstandig vervolgoopdrachten te bedenken en te pakken als een activiteit af is. Ook 'hoeken' zijn in de meeste groepen 1 en 2 ingebed in het systeem. Vanuit eigen initiatief, spel en opdrachten leren leerlingen in hoeken. De kwaliteit van de (spel)begeleiding van de leerkracht is daarbij bepalend in hoeverre het spelen en leren in de hoeken bijdraagt aan de rekenontwikkeling van de kinderen. De manier van werken in groep 1 en 2 kan doorgetrokken worden naar groep 3.

1. EEN INLOOP IN GROEP 3

Als leerlingen gewend zijn aan een inloop, kun je hier ook in groep 3 de dag mee starten.

Kies voor inloopactiviteiten en materialen waar leerlingen zelfstandig, dat wil zeggen individueel of in kleine groepjes, mee aan het werk kunnen.

Nog een voorbeeld

In de methoden staan lessen waarbij leerlingen blokkenbouwsels nabouwen. Vaak is de eerste opdracht gericht op het nabouwen van een voorbeeld, waarbij je het goed of fout kunt nabouwen. Geef elke leerling of elk tweetal een aantal blokjes en laat hen zelf ontdekken welke bouwsels ze ervan kunnen maken. Na het ontwerpen van eigen bouwsels kunnen die met elkaar vergeleken worden om te zien of er bouwsels zijn die op elkaar lijken. Dit geeft aanleiding tot het bespreken van hoe de bouwsels zijn opgebouwd. Kun je bijvoorbeeld alle blokjes in het bouwsel zien en kunnen leerlingen zelf een ontwerp maken waarbij je niet alle blokjes ziet? Daarna kunnen leerlingen voorbeelden

nabouwen, waarbij die voorbeelden op verschillende niveaus worden aangeboden. Er kan verdere verdieping worden aangeboden door leerlingen zelf bouwtekeningen of cijferplattengronden te laten maken. Deze kunnen in een volgende les weer worden gebruikt.

Dat biedt de leerkracht gelegenheid om te observeren en leerlingen individueel of in groepjes te begeleiden.

Activiteiten en materialen in de inloop kun je aan laten sluiten bij de doelen die je hebt voor die betreffende week, het blok of de periode. Geschikt voor een inloop kunnen zijn:

- spellen als Halli Galli, MEP, Regenwormen Junior, dobbelsteenspelletjes (zie ook Rondje Rekenpel SLO¹ en Spel in de rekenles SLO²)
- bouw- en constructiematerialen (aan tafel of in een hoek), met of zonder opdrachten
- denkspellen (zoals Hike and Seed, Chicken Shuffle, SET junior)
- spelmaterialen uit Met Sprongen Vooruit³
- overige materialen en activiteiten als Jomathic⁴, spiegelen, werken met schaduwen, het maken van eigen producties, stempelen enz.
- materialen uit de methode waarmee leerlingen zelfstandig kunnen werken
- hoeken als een winkeltje, bouwhoek, ontdekhoek

De werkwijze rondom de inloop kan op verschillende manieren worden ingevuld. Als je ervoor kiest om bij te houden wat leerlingen hebben gedaan, is een planbord of een takenkaart (door leerlingen zelf bij te houden) een optie. Er kan elke dag of een aantal keren per week met een inloop gestart worden. Het is ook mogelijk om de inloop te combineren met taal- en leesactiviteiten.

2. ZELFSTANDIG WERKEN/BLOKuur/SPEELWERKPERIODE

Vanuit de groepen 1 en 2 zullen de leerlingen gewend zijn aan een speel-werkperiode per dag. In groep 3 krijgen ze te maken met klassikale instructies en veel begeleide inoefening. De zelfstandig-

heid van de kleuters dreigt op die manier in het gedrang te komen. Zeker in het begin van groep 3 kun je nog met een (dagelijkse) speel-werkperiode doorgaan. De doelen van de betreffende periode en de onderwijsbehoeften van de verschillende leerlingen bepalen het aanbod. Sommige leerlingen kunnen niet wachten tot het 'echte werk' van groep 3 gaat beginnen, omdat ze allang aan lezen, schrijven en rekenen toe zijn en de stof heel makkelijk oppikken. Zij hebben direct al behoefte aan meer uitdaging, terwijl de methodes daar niet aan tegemoet komen. Andere kinderen hebben direct al behoefte aan meer oefening en herhaling. De werkwijze en de in te zetten materialen kunnen vergelijkbaar zijn met wat hierboven bij de inloop beschreven is. De methode biedt vaak activiteiten en vragen ter verdieping (bijvoorbeeld in de handleiding) of extra oefenstof, maar ook de verwerkingsopdrachten van een eerder gegeven instructie kunnen tijdens een speel-werkperiode gedaan worden.

HOEKEN IN DE KLAS

In groep 3 (maar ook in de groepen 4 t/m 8) zijn hoeken nog zeer geschikt om te werken aan rekendoelen. Een hoek hoeft niet per se een fysieke hoek te zijn, maar kan bijvoorbeeld ook een groepje tafels of een ruimte op de vensterbank zijn. Rekenwiskunde activiteiten in groep 3 kun je onder andere in de volgende hoeken terug laten komen:

- De bouw- en constructiehoek: er zijn vele soorten bouw- en constructiematerialen verkrijgbaar die goed in te zetten zijn bij de rekenontwikkeling in groep 3. Zorg in ieder geval voor voldoende klein materiaal, maar het zou mooi zijn als er ook een mogelijkheid is om groot materiaal te gebruiken. Leerlingen kunnen werken met opdrachten op verschil-

lende niveaus (bijvoorbeeld met blokkenbouwsels uit de methodelessen) of zij kunnen zelf ontwerpen. Bij het zelf ontwerpen kan verdieping worden aangebracht door de leerlingen naderhand 'bouwtekeningen', plattegronden en dergelijke te laten maken (zie het voorbeeld in het kader op pagina 5).

- De winkelhoek: een winkel geeft veel mogelijkheden voor het rekenonderwijs. Het prijzen van producten in de winkel, het kopen en afrekenen, het maken van boodschappenlijstjes en bepalen of je genoeg geld hebt zijn activiteiten die tijdens het spelen in de winkel aan de orde kunnen komen. Als je werkt met een thema laat de winkel daar dan bij aansluiten (bakkerij, supermarkt, schoenen, schoolspullen, bloemen, bouwmarkt enzovoort).
- De ontdekhoek: bijvoorbeeld een spiegelhoek waarbij leerlingen met spiegelstukjes, een spiegelkast en bijvoorbeeld blokjes, mozaïekfiguren, natuurmaterialen en spekkjes kunnen ervaren en ontdekken wat spiegelen is. Ook het zelf (af) maken van spiegeltekeningen kan een plaats krijgen. Andere voorbeelden van thema's zijn: magneten, drijven en zinken of schaduwen.
- De rekenhoek: in deze hoek krijgen alle domeinen (tellen-en-rekenen, meten en meetkunde) een plek en er is een keuze uit spellen, materialen en opdrachten. De leerlingen kunnen in de hoek zelf aan de slag of ze kiezen er iets uit waarmee zij op een andere plaats in de klas aan het werk kunnen. Zorg in de rekenhoek voor materialen die aansluiten bij de doelen en eventueel bij het thema. Materialen, opdrachten en activiteiten in de hoek moeten passen bij de verschillen in rekenontwikkeling van de leerlingen. Dat wil zeggen dat er mogelijkheden moeten zijn voor herhaling, verdieping en verrijking. Om te stimuleren dat leerlingen bepaalde materialen kiezen is het belangrijk dat ze goed zicht hebben op wat er te kiezen is. Zorg voor een overzichtelijke inrichting en dat ze zicht hebben op wat er in dozen zit: bijvoorbeeld door een foto van de inhoud op de buitenkant te plakken. Daarnaast kun je als leerkracht regelmatig zelf iets onder de aandacht brengen. Wissel materialen regelmatig af. Dat betekent dus ook dat iets wat minder relevant is of minder aanspreekt een tijdje weggehaald wordt.

Zorg voor een goede rekenstart in groep 3 door:

1. passende doelen vast te stellen en niet alleen methode-volgend te werken
2. een gericht aanbod te realiseren
3. aan te sluiten bij het leren van kinderen in groep 3

OP EIGEN NIVEAU AAN HET WERK

Hoeken zijn bestemd voor alle leerlingen. Dit kunnen leerkrachten realiseren door het werken in hoeken een plek te geven tijdens de inloop of de speel-werktijd. Als leerlingen alleen in hoeken mogen werken als ze klaar zijn met het 'verplichte' (methode)werk dan komen de leerlingen die moeite hebben met de leerstof minder aan de beurt. Juist deze leerlingen hebben baat bij het werken met materialen en ook zij hebben nog behoefte aan spel. Bij de inrichting van het onderwijs (rooster, aanpak, werkwijze) is het belangrijk om rekening te houden met de verschillen in onderwijsbehoefte van leerlingen. Dat betekent dat er ook in groep 3 aandacht moet zijn voor differentiatie, spelend leren en actieve betrokkenheid van leerlingen.

Noten

- 1 Rondje rekenspel (www.rekenspel.slo.nl)
- 2 Spel in de rekenles (<http://www.slo.nl/organisatie/recentepublicaties/spelrekenles/>)
- 3 Met Sprongen vooruit (www.metsprongenvooruit.nl)
- 4 Jomathic (www.wizz-spel.nl)